

Achillova pata EU

Brusel je na národní rozpočty krátký. Prozatím?

Evropská komise by ráda schvalovala rozpočty členských států eurozóny ještě předtím, než o nich budou hlasovat národní parlamenty. Pro některé země je to však nepřijatelný krok směrem k fiskální federalizaci Evropské unie.

Řecký problém nabírá na síle a politici v Evropě se začínají obávat o osud eura. Ne však kvůli řecké krizi - tu jsou schopni řešit, tedy zaplatit. Řecká ekonomika není velká, ale pokud by investoři zanevřeli na větší země z eurozóny, jako je třeba Itálie či Španělsko, bude bankrot či vystoupení z eura reálným řešením. EU zatím není ochotna připustit ani státní bankrot, ani odchod Řecka z eurozóny, ostatně pro to nemá žádná pravidla.

Místo hledání těchto mechanismů eurokomisař pro hospodářské a měnové záležitosti Olli Rehn nedávno uvedl, že Evropská komise by mohla v budoucnu schvalovat rozpočty členských států eurozóny ještě předtím, než o nich budou hlasovat národní parlamenty. Jde o hezký příklad návrhu, který v dané situaci nic nevyřeší a jen přinese další komplikace.

Základní problém eurozóny překvapivě není, že si Řecko žilo nad poměry. To je problém Řecka a EU se týká vlastně už zprostředkovaně přes jednotnou měnu a objem řeckých dluhopisů v evropském bankovním sektoru. Základní problém EU je, že jednak nevěří finančním trhům, které jsou plné „spekulantů“, a jednak má problém s fiskálními pravidly - bez kterých žádná měnová unie nemůže být dlouhodobě funkční. Ale po pořádku.

Na vině jsou prý spekulanti

„Spekulanti“ jsou pro politiky skvělou záminkou pro kdeco. Málokomu se chce přiznat, že hrají důležitou roli a že bez spekulací bychom si často rozbili nos mnohem hůře. Celý dav si jede spokojeně ve vlaku směrem k tržní bublině - náhle přijde spekulant a z vlaku nejenže vyskočí, ale navíc si veřejně vsadí peníze na to, že vlak jede k bublině a ta bublina praskne. A ona, světe, div se, občas skutečně praskne. Jenže to není chyba spekulanta, ale těch, co si pohodlně jeli dál ve vlaku a divili se jeho počínání - sami si totiž vsadili na opačný výsledek a prohráli. Asi se drží poznatku, že je lépe se mýlit s davem než mít pravdu proti davu. Ovšem není od věci si připomenout, že čím více lidí sází proti davu či říká, že král je nahý, tím dříve dav pozná problém a tím menší bývají následky onoho následného nárazu. Spekulanti jsou tak jen posly špatných zpráv, ne příčinou špatné zprávy. A nemít žádné zprávy je pro rozhodování horší než mít jen špatné zprávy.

Dosavadní mechanismy, na které se spoléhá EU a eurozóna při vynucování fiskální zdrženlivosti, jsou v porovnání se silou trhů jak nedostatečné, tak rozmělněné. Země, která si žije nestřídmě, napřed slyší bububu z Bruselu a pak přijde dlouhá právní tahanice, během níž se přijmou „opatření“ či „konvergenční program“ jen proto, aby se celý kolotoč rozjel brzy nanovo. Hezkou ilustrací je naše česká fiskální stabilizace, kdy jsme měli deficit nad tři procenta při pětiprocentním růstu.

Jak na provinilce?

Tresty na první pohled vypadají hrozně. Provinilá země může přijít o dotace ze společných fondů nebo zaplatit pokutu, podle typu provinění. Ale skutečné vynucení nápravy není jisté, neboť v případě deficitů financí dostupné tresty jen lehce prohloubí sám deficit - a tak vlastně nic nevyřeší. V porovnání s finančními trhy jsou sankce malé, a dokud si můžete půjčit jinde, není vlastně problém.

Naproti tomu, když už si půjčit nemůžete, jsou tresty finančních trhů citelné - a nedá se jim vyhnout ani je oddálit, pokud se nerozhodnete zbankrotovat. Zvýšení úroků dluhopisů se ihned projeví na nákladech dluhové služby, a když ztratíte důvěru, není nic neobvyklého platit i několik procent (!) HDP navíc jako náklad za nedůvěru a nestřídmost. A to do doby, než si dáte věci do pořádku. Řecko k řešení strukturálních fiskálních problémů nedonutil nikdo - až teď trhy.

Druhý problém vězí v důvěryhodnosti evropských sankcí, a tedy ve fiskální politice. Jak jsme viděli, postup Bruselu není uniformní a ještě se dá politicky ovlivnit a měnit. A nejde jen o tanečky okolo pomoci Řecku. V minulosti, když se striktní interpretace paktu stability a růstu nehodila velkým hráčům do krámu, tak se nahradila dnes omílaným pravidlem nízkých deficitů do tří procent HDP. Ovšem smysl má jen původní striktní interpretace, která zavazovala mít vyrovnané rozpočty a jen v případě recese umožňovala deficit do tří procent. Současná recese ukázala, proč je nutné mít v dobrých časech rozpočty vyrovnané či přebytkové, a nikoliv deficitní.

Cesta k fiskální federalizaci

Pokud se tedy dal závazek vyrovnaných rozpočtů v minulosti vyložit natolik gumově, že vlastně znamená deficit tří procent, pak reálný efekt předschvalování rozpočtu v Bruselu bude jen v horších parametrech makroekonomických předpovědí, protože se vše bude muset dělat o půl roku dříve než doposud. Celá věc v lepším případě degraduje k formálnímu posvěcení čísel, která budou zastaralá již v okamžiku schválení, nebo, v horším případě, k rigidnímu formalismu neschopnému pružné reakce na ekonomický vývoj ve světě i v jednotlivých zemích. Bez obojího se obejdeme.

Nicméně tato procedura fakticky otevírá dveře k fiskální federalizaci EU. Právní debatu o komplikovanosti a (ne)přípustnosti takového postupu a jeho úskalích v jednotlivých zemích EU raději nechám jiným.

Box: Brusel je na národní rozpočty krátký. Prozatím?

Evropská komise by ráda schvalovala rozpočty členských států eurozóny ještě předtím, než o nich budou hlasovat národní parlamenty. Pro některé země je to však nepřijatelný krok směrem k fiskální federalizaci Evropské unie.

Lubomír Lízal
CERGE-EI